



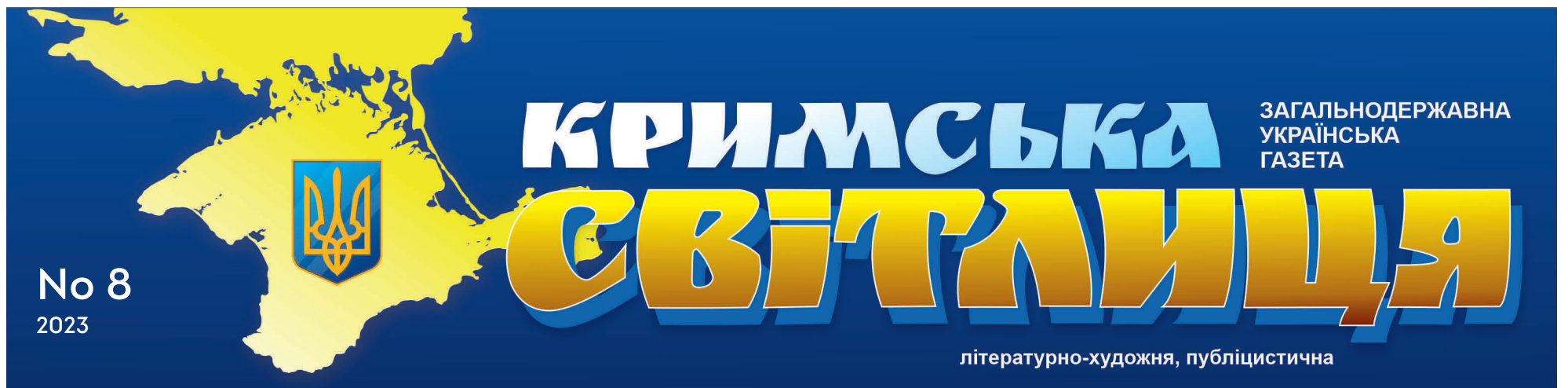
«ДЯДЯ ВОВА, МЫ С ТОБОЙ», АБО МАГІЯ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ РФ В УКРАЇНІ

→ 2



ПІДТРИМКА «ТРАДИЦІЙНИМИ» РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ РФ АГРЕСИВНОЇ ТА ГЕНОЦИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (24.02.2022 – ПОЧ. 2023 Р.)

→ 4



# КРАЙОВА РАДА УКРАЇНЦІВ КРИМУ ТА КИЇВСЬКІ ЕКСПЕРТИ ЗАКЛИКАЮТЬ ПЕРЕЙМЕНУВАТИ СКВЕР У КИЄВІ НА ЧЕСТЬ КОНСУЛА УНР І ЛІДЕРА КРИМСЬКИХ УКРАЇНЦІВ ГОРЯНСЬКОГО

## НАГОЛОС

11 квітня у Києві відбулася пресконференція «Закарбуймо ім'я лідера кримських українців і консула УНР Павла Горянського на мапі Києва» в Українському кризовому медіа-центрі.

У заході взяли участь представник КРУК, координатор Таврійської гуманітарної платформи, кандидат історичних наук Андрій Іванець, дослідник історії Києва, член Комісії з питань найменувань при Київському міському голові Тиміш Мартиненко-Кушлянський, представник КРУК, головний редактор газети «Кримська світлиця» Андрій Шекун.

Під час публічного заходу відбулося обговорення таких тем:

– Чому киянам варто підтримати ініціативу кримських українців та київських експертів щодо перейменування скверу Трудової слави на честь лідера кримських українців періоду війн і революцій та консула УНР в Ялті Павла Горянського.

– Стан громади українців Криму на окупованому півострові.

– Стан деколонізації та декомунізації назв у Києві.

Крайова рада українців Криму та київські експерти закликали киян перейменувати сквер Трудової слави в Києві на честь українського громадського і культурного діяча, лідера українців



Павло Горянський. Реконструкція світлини Михайла Стадніка

Криму в 1919-1920 рр., консула УНР Павла Єрофійовича Горянського (1878-1935).

На думку експертів, є дві головні причини закарбувати ім'я П. Горянського на мапі столиці України: перша – життєвий шлях Павла Горянського був тісно пов'язаний із Києвом, друга –

потреба вшанувати його внесок у боротьбі за Соборність України та дати кримським українцям сигнал, що, попри тимчасову окупацію Криму, про них та їхні проблеми материкова Україна пам'ятає.

Історик Андрій Іванець розповів, що життєвий шлях П. Го-

рянського був тісно пов'язаний із Києвом, адже саме в цьому місті він здобув середню освіту, на початку ХХ ст. недовго працював у провідному українознавчому журналі Наддніпрянщини «Киевская старина», у 1925-1933 рр. працював у Всенародній бібліотеці України (нині – Націо-

нальна бібліотека України імені В. Вернадського). До того ж діяч помер і був похований у Києві 10.01.1935 р.

За інформацією історика, Павло Горянський зробив вагомий внесок у консолідацію українців Криму в період війн і революцій. Після навчання на історико-філософському факультеті у Дерпті (нині – Тарту), викладацької праці у Катеринославі, Умані він з 1914 р. вчителював у Ялті. У 1917 р. він очолив Ялтинську громаду українців, потім Громаду українців Південного берега Криму. У 1919-1920 рр. в умовах захоплення білими Кримського півострова він очолював Крайову українську раду в Криму і фактично став консулом УНР.

Сьогодні в тимчасово окупованому Криму держава-агресор системно викоринює українську ідентичність і переслідує українських активістів. Там не можливо сьогодні гідно вшанувати пам'ять лідера українців, тому це треба робити на вільній частині України.

«Ми проходимо через потужний процес деколонізації і дерусифікації міського простору столиці, який став логічним продовженням процесу декомунізації», – заявив дослідник історії Києва, член Комісії з питань найменувань Тиміш Мартиненко-Кушлянський. За його словами, в період з 2015 до 2020 року в Києві було перейменовано понад 200 об'єктів топоніміки. Зараз, коли триває деколонізація, перейменовано майже 300 об'єктів.

Прес-служба  
Крайової ради українців Криму

## ПАМ'ЯТЬ

ДО РОДОВОДУ КОНСУЛА УНР У КРИМУ ПАВЛА ГОРЯНСЬКОГО

→

6



# «ДЯДЯ ВОВА, МЫ С ТОБОЙ», АБО МАГІЯ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ РФ В УКРАЇНІ

## НА ЧАСІ

Продовження

Російські підручники наштовхують дітей вірити в існування одного народу, який об'єднав навколо себе інші, «врятував їх». Інші етноси, культури, вірування – лише через шароварництво або імперські та колоніальні етнічні стереотипи. Інакше – гарантовано заробиш клеймо «етнічного сепаратиста»<sup>1</sup>.

**Дарина ПІДГОРНА,**  
юрист ГО «Регіональний центр прав людини», членкиня експертної мережі «Кримська платформа»

Адже за логікою російської освіти: «[...] гражданская нация разрушается, когда в процессе государственного строительства не удается преодолеть этнический сепаратизм. Из этнонаций не рождается политическая (гражданская) нация. Национальное единство [...] поддерживается не этническими основаниями, а связями и интересами более значимыми [...] важную роль играет патриотизм как чувство, сопричастность со своей страной, которая зовется Родиной»<sup>2</sup>.

І тут «общероссийская идентичность» плавно перетікає в ідеї навколо «правильного патріотичного виховання». Російською це означає виконувати «священный долг русского человека» або іншими словами:

– сліпо та фанатично любити державу-Росію («Любовь к Отечеству, Родине сравнима лишь с любовью к своим родителям – отцу и матери. Потеря Родины означает потерю человеком личного достоинства и счастья»<sup>3</sup>), а також:

– безумовно віддавати всього себе та довіряти «Отечеству», що виражається, зокрема, через готовність агресивно відстоювати інтереси РФ («Высшим проявлением гражданственности является патриотизм – высокое, сокровенное чувство любви и преданности Отечеству»<sup>4</sup>, «Военнослужащий – патриот, с честью и достоинством несущий знания защитника Отечества»<sup>5</sup>).

«Патріотизм», по суті, виховують у душі «неразрывной связи с



ФОТО: ЗВІДРОЖЛИК ДЖЕГЕЛІ

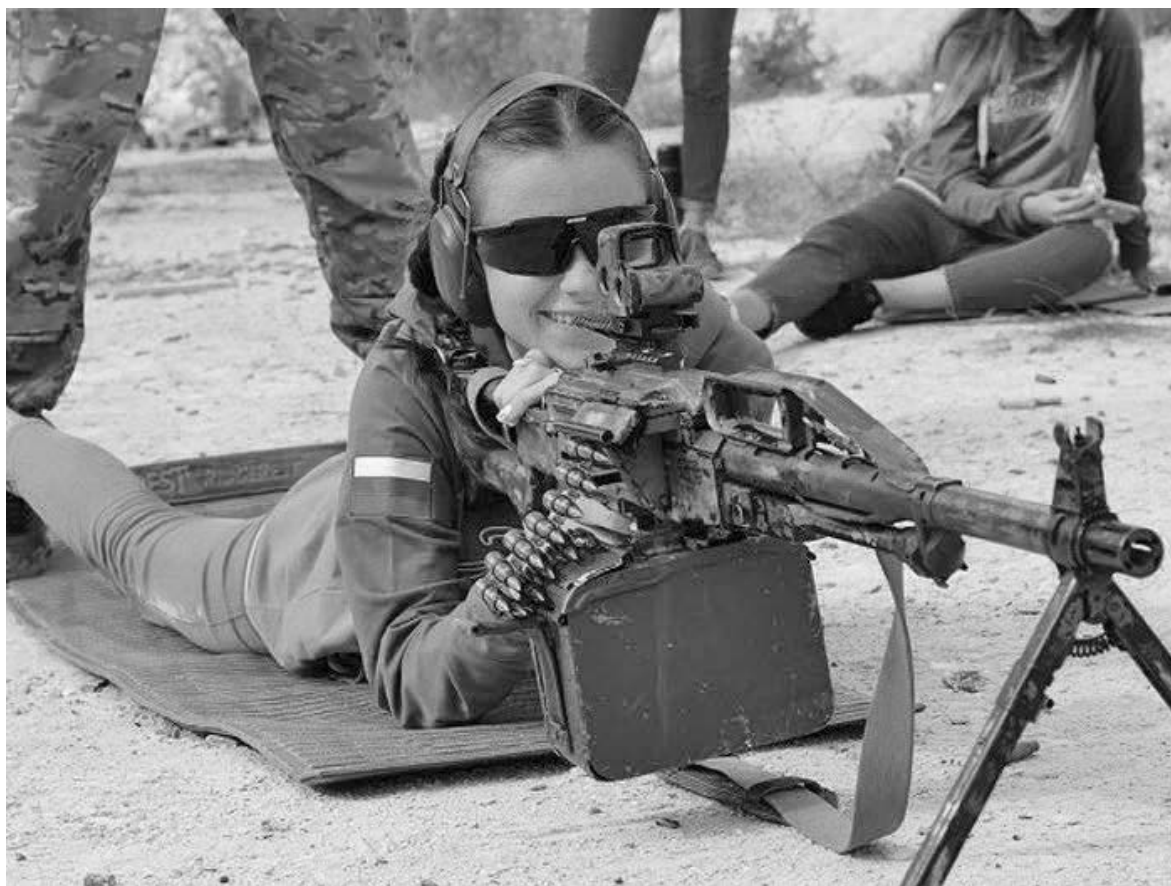


ФОТО: HTTPS://KURIER.SOVKUA

Під час патріотичного виховання увагу в російських підручниках приділяють не прищепленню любові до культури та історії своєї батьківщини чи регіону, де проживає дитина, а нав'язуванню ідеї постійного захисту держави, зокрема і зі зброєю, ідеї звершення подвигів та становлення кращою людиною за рахунок Військової служби.

поколінь чи уславлення російської армії.

Так, в усіх проаналізованих підручниках (і навіть з курсу «Світової художньої культури») прослідковуються ідеї про допустимість, а інколи й навіть необхідність агресивної зовнішньої політики РФ – територіальних експансій, розширення кордонів. Адже лише в такий спосіб РФ здатна досягти процвітання та могутності.

Наприклад, в одному з посібників написано, що патріотизм кардинально відрізняється з націоналізмом, ототожнюючи останній з поняттями «фашизм» та «нацизм» (лише за фактом співзвучності). А ще націоналізм – це про «проявление слабости нации, а не ее силы», що «порождено [...] злобой, ненавистью к другим народам»<sup>12</sup>, що з часом «сочетался с расизмом [...] и выступал в форме геноцида»<sup>13</sup>. І у світлі таких думок РФ має за життєву місію «допомогти» слабшим націям викоринити націоналізм, замінивши на

Отечеством, причастности к его судьбе»<sup>6</sup>. Під час уроків викладачам наполегливо рекомендують обговорювати з дітьми, як вони мають проявляти свої патріотичні почуття, як їхні долі та життя міцно пов'язані з Росією. Радять також порушувати і такі теми: «Потеря Родины означает потерю человеком личного достоинства и счастья»<sup>7</sup>, «Примеры героических подвигов представителей разных народов России»<sup>8</sup>, «Патриот, гражданин – сын Отечества, его защитник. Когда взрослеет гражданин, Родина спокойна»<sup>9</sup> тощо.

Під час патріотичного виховання увагу в російських підручниках приділяють не прищепленню любові до культури та історії своєї батьківщини чи регіону, де проживає дитина, а нав'язуванню ідеї постійного захисту держави, зокрема і зі зброєю, ідеї звершення подвигів та становлення кращою людиною за рахунок військової служби.

З особливим натхненням змальовано подвиги дітей під час Другої світової війни: «В рядах партизан были и дети. Ребята не хотели, чтобы сапоги фашистских захватчиков топтали

их родную землю. [...] Из юных партизан получались отличные связные и разведчики»<sup>10</sup> або «В 1942 году 13-летний [...] стал бойцом партизанского отряда. [...] Там он и принял свой последний бой»<sup>11</sup>. У підручниках з курсу ОБЖ для старших класів розповідають лише про переваги служби в армії РФ, її престиж, гарантії.

Фактично наратив про «общероссийскую идентичность» і «патріотизм» стають основою та підґрунтям для **мілітаризації освіти**. І тут ідеться не лише про розповіді про подвиги минулих

власний відповідник. Прекрасним втіленням таких ідей наразі є заклики до «денацифікації та деукраїнізації малого народу» України.

У посібниках РФ також проводить паралель між подіями Другої світової війни та збройним конфліктом в Україні, де РФ уособлює СРСР, а російські військові на формі носять георгіївські стрічки – символ «відважної радянської армії, що бореться проти нацизму». У такий спосіб проводиться паралель нібито «справедливої війни», де РФ бореться проти «нацистів» в Україні, яку підтримують НАТО, США та весь «колективний Захід» – головні вороги та супротивники РФ.

Росія з книжок навчає дітей бачити загрозу в усьому неросійському – культурі, мові, релігії, бажанні інших національностей і народів на самовизначення... Й існує лише єдиний спосіб протистояти всім цим «небезпекам» – це бути носієм російської ідентичності, бути патріотом РФ, готовим її захищати зі зброєю та за потреби покласти своє життя.

## ЯК ПРОТИДІЯТИ ТА РЕАГУВАТИ НА ДІЇ РФ?

**Освіта особливо важлива під час збройних конфліктів. Хоча все навколо може панувати в хаосі, навчання в школі має бути нормальним станом.**

**Генеральна Асамблея, Резолюція А/51/306, 1996 рік<sup>14</sup>**

Тривалий вплив освітніх наративів РФ незворотно змінив свідомість і самоідентифікацію частини населення окупованих територій України. Через освіту – фундаментальне право – держава-агресор примусово здійснює асиміляцію українських дітей з російськими, ширить культ війни та національної ворожнечі, спонукає дітей до приєднання до бойових дій проти України. Тимчасова окупаційна влада готує дітей до участі в бойових діях, що порушує міжнародне право та є за своїм характером воєнним злочином.

Такі дії свідчать про порушення з боку РФ норм міжнародного права, зокрема Конвенції прав дитини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, норм Римського статуту Міжнародного кримінального суду, норм міжнародного гуманітарного права тощо.



ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ



ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

Російська політика стосовно українських дітей порушує їхнє право на українську освіту та збереження своєї національної та культурної ідентичності. Російська освіта для українських дітей є руйнівною, а українська освіта – недоступною. Такі обставини можуть бути розглянуті як «культурний геноцид» і можуть слугувати додатковим доказом геноциду, вчиненого РФ проти української національної групи, згідно зі статтею 6(е) Римського статуту – депортація та передача українських дітей у російські родини під час збройної агресії РФ.

Протидіяти та запобігти таким злочинним діям РФ можливо. Для цього потрібно:

### На національному та міжнародному рівнях:

1. Запустити інформаційну кампанію, спрямовану на підвищення обізнаності, розуміння та засудження чергового міжнародного злочину РФ (МЗС, Мінреінтеграції, МКІП, Представництво Президента в АРК).

### На національному рівні:

1. Розробити стратегічні та програмні документи, спрямовані на реінтеграцію у сфері культури, освіти та інформаційної політики для кожного окремого регіону України, який перебуває під контролем РФ, з урахуванням впливу наративів російської освітньої політики на українських дітей (МЗС, Мінреінтеграції, МКІП, Представництво Президента в АРК, Міністерство освіти, Міністерство молоді та спорту, Офіс Генерального прокурора).

2. Ініціювати накладення обмежувальних заходів (санкцій) на РФ та ключових представників російської освітньої політики за міжнародно-протиправне діяння РФ. Виконавцями та ідеологами політики є співробітники конкретних департаментів Міністерства просвіти РФ, Ради з федеральних державних освітніх стандартів, окупаційних освітніх установ у Криму («Міністерство освіти, науки та молоді Республіки Крим», «Департамент освіти та науки

*Росія з книжок навчає дітей бачити загрозу в усьому неросійському – культурі, мові, релігії, бажанні інших національностей і народів на самовизначення... Й існує лише єдиний спосіб протистояти всім цим «небезпекам» – це бути носієм російської ідентичності, бути патріотом РФ, готовим її захищати зі зброєю та за потреби покласти своє життя.*

міста Севастополя») та інших (МЗС, Мінреінтеграції).

3. Відкрити національне кримінальне провадження (або доповнити наявне) з метою збору доказів, зокрема, задля передачі матеріалів у Міжнародний кримінальний суд (Офіс Генерального прокурора, СБУ, Мін'юст).

4. Передбачити у Кримінальному кодексі України відповідальність за злочини проти людяності (Мін'юст, Офіс Генерального прокурора, Верховна Рада України).

### На міжнародному рівні:

1. Використати механізми Незалежної міжнародної слідчої комісії ООН по Україні, «Московського механізму» ОБСЄ, Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні задля фіксації та засудження освітньої асиміляційної політики РФ на окупованих територіях як міжнародного злочину (МЗС).

2. Ініціювати внесення в наступну резолюцію ГА ООН «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій АРК та місті Севастополі, Україна» засудження освітньої асиміляційної політики РФ на окупованих територіях як потенційного воєнного злочину та злочину проти людяності (МЗС).

*Матеріали для статті запозичено з дослідження «Шкільна освіта: прихована зброя РФ проти України», підготовленої експертами ГО «Регіональний центр прав людини» у рамках проекту ГО «Центр громадянської просвіти "Альменда"», за фінансової підтримки Празького громадянського центру. Дослідження за посиланням: <https://krumbezpravil.org.ua/analytics/shkilna-osvita-prykhovana-zbroia-rf-proty-ukrainy/>*

1. Обществознание, 10 класс: учебник / В.А.Тишков, Р.С. Гринберг, Г.Э. Королева, О.Б. Соболева. – Москва: Вентана-Граф, 2020. – 415 с., С. 230-231.

2. Обществознание, 10 класс: учебник / В.А.Тишков, Р.С. Гринберг, Г.Э. Королева, О.Б. Соболева. – Москва: Вентана-Граф, 2020. – 415 с., С. 230-231.

3. Основы религиозных культур и светской этики. 4 класс: Методическое пособие / Н.Ф. Виноградова. – М.: Вентана-Граф, 2015. – 184 с., С. 158.

4. Боголюбов Л.Н. Обществознание. 8 класс: Учебник / Л.Н. Боголюбов, А.Ю. Лазебникова, Н.И. Городецкая. – Москва: Просвещение, 2014. – 255 с., С. 85.

5. Основы безопасности жизнедеятельности. 11 кл.: Учеб. для общеобразоват. учреждений / В.В. Марков, В.Н. Латчук, С.К. Миронов, С.Н. Виноградский. – 13-е изд., стереотип. – М.: Дрофа, 2013. – 302, [2] с.: ил. С. 196-213.

6. Основы религиозных культур и светской этики. Основы светской этики. Методическое пособие. 4 класс : Пособие для учителей общеобразоват. организаций / А.И. Шемшурин. – М.: Просвещение, 2015. – 78 с., С. 17-18.

7. Основы религиозных культур и светской этики. 4 класс: Методическое пособие / Н.Ф. Виноградова. – М.: Вентана-Граф, 2015. – 184 с., С. 158.

8. Там само, С. 39-40

9. Основы религиозных культур и светской этики. Основы светской этики. Методическое пособие. 4 класс: Пособие для учителей общеобразоват. организаций / А.И. Шемшурин. – М.: Просвещение, 2015. – 78 с., С. 29.

10. Окружающий мир. Народы России: Дорога дружбы. Золотая книга русского народа, 4 класс: Учебник / А. Тишков, С.Н. Рудник, В.И. Власенко, О.Н. Журавлева. – Москва: Просвещение, 2022. – (2), С. 60-61.

11. Там само, С. 60-61.

12. Там само, С. 142.

13. Обществознание. 10 класс: Учебник / В.А.Тишков, Р.С. Гринберг, Г.Э. Королева, О.Б. Соболева. – Москва: Вентана-Граф, 2020. – 415 с., С. 232.

14. Impact of armed conflict on children, A/51/306, General Assembly, 1996. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/223213>

Матеріал підготовлено редакцією газети «Кримська світлиця» громадської організації «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім» у межах реалізації проекту «Реорганізація діяльності незалежного ЗМІ «Кримська світлиця»: посилення спроможностей в протидії дезінформації та пропаганди щодо Криму» за підтримки програми «Стийкість», яка упродовжується Фондом Східна Європа у консорціумі неурядових організацій на чолі з ERIM (Франція) у партнерстві з Фондацією домів з прав людини, Домом прав людини – Тбілісі, Чорноморським фондом регіонального співробітництва та коштом Європейського Союзу.

Думки, викладені у цьому матеріалі, не обов'язково відображають позицію організацій-партнерів консорціуму та Європейського Союзу.



# ПІДТРИМКА «ТРАДИЦІЙНИМИ» РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ РФ АГРЕСИВНОЇ ТА ГЕНОЦИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (24.02.2022 – ПОЧ. 2023 Р.)

## ДОСЛІДЖЕННЯ

Продовження

**Верховний муфті Росії, голова ЦДУМ Росії, шейх-уль-іслам Талгат Таджуддін 24 лютого 2022 р. оприлюднив заяву розширеного пленуму Шура-Президії ЦДУМ, витриману в брутальному стилі войовничої російської пропаганди.**

**Андрій ІВАНЕЦЬ, провідний науковий співробітник Національного музею Голодомору-геноциду, учасник групи з гуманітарної політики експертної мережі «Кримської платформи»**



Верховний муфті Росії, голова ЦДУМ Росії, шейх-уль-іслам Талгат Таджуддін і патріарх РПЦ Кирил



Очільник найбільшої російської буддистської організації Буддистська традиційна сангха Росії пандіто хамбо-лама Дамба Аюшеев

У документі, зокрема, стверджувалося: «Довгі вісім років населення багатотраждальної землі Донбасу піддавалося планомірному знищенню з боку української влади, яка спровокувала братовбивче кровопролиття при очевидному потуранні та провокаційних діях США, що підтримують на Україні крайніх націоналістів і неонацистів». У заяві також міститься від імені ЦДУМ Росії, 20-ти регіональних духовних управлінь, 2200 громад і парафій запевнення у «цілковитому поділянні оцінки стану, який склався на Донбасі, і який було констатовано на останньому засіданні Радбезу Росії».

Автори звернення, серед іншого, зазначили: «З повним розумінням ясно і відвертого Звернення Президента нашої єдиної держави... щиро підтримуємо рішення про проведення на території України спеціальної військової операції для захисту населення, демілітаризації та усунення загрози відродження нацизму в цьому багатотраждальному краї, сприймаючи ці кроки як ключові заходи забезпечення безпеки і самої Росії».

Ба більше, Т. Таджуддін навіть видав спеціальну фетву (богословсько-правовий висновок), в якій «загиблих у бойових діях у складі Збройних сил Росії, зокрема, і під час спеціальної збройної операції із захисту Донбасу та в Україні» зарахував до шахідів.

У листопаді 2022 р. верховний муфті Росії Т. Таджуддін заявив, що імами, як і православні священники, перебувають на Донбасі й у зоні «СВО», а також духовно допомагають мобілізованим. «Ми Україну ні в кого не віднімаємо... Ми повертаємо Україну і звільняємо її бага-

тотраждальний народ від ЛГБТ та іншої сатанинської нечесті», – цинічно заявляв він.

Аналогічні за змістом заяви робили й інші муфті. Наприклад, у березні 2022 р. лідер ДЗМ Росії А. Крганов у такій формі популяризував фальшиві меседжі російської військової пропаганди: «Сьогодні Російська Федерація вимушена проводити на Україні спеціальну військову операцію, метою якої є захист людей у Донецькій і Луганській республіках, які вже 8 років піддаються знущанням, геноциду з боку київського режиму... Потрібно прагнути до демілітаризації і денацифікації України, а також до притягнення до суду тих, хто скоїв численні криваві злочини проти мирних жителів».

Муфті Чечні С. Межієв 28 лютого 2022 р. стверджував, що чеченські військові в Україні «перебувають на шляху Аллаха». На круглому столі у Держдумі РФ він заявив, що проти Росії нібито воюють «фашисти, нацисти, сатаністи, ЛГБТ-співтовариство, ваххабіти та

інші чорні шайтани», тому загиблі в «СВО» мусульмани будуть визнані шахідами.

Особливої згадки заслуговує позиція очільника КЦМ Північного Кавказу, муфті Карачаєво-Черкесії І. Бердієва. Він заявив 29 березня 2022 р. на круглому столі у Держдумі РФ про відсутність потреби у переговорах з офіційною владою України: «Ми маємо завершити цю операцію до кінця. І жодних переговорів не треба вести, якщо навіть погодяться на капітуляцію. Треба знищувати їх до кінця... Жодної України не має бути. Після того, як вичистимо, у простих людей потрібно запитати, що вони хочуть». На нашу думку, ця цитата містить не лише обґрунтування геноциду української нації, а й прямиї заклик до нього у словах: «Треба знищувати їх до кінця... Жодної України не має бути». Такі слова можна кваліфікувати як прямиї заклик до геноциду, що є караним діянням згідно з Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, а також відповідно до кримінального законодавства України та РФ.

Представники мусульманських організацій Росії не обмежилися участю в інформаційній війні (підтримка агресії і геноциду, їх виправдання, мобілізації, дегуманізація українців тощо) та капеланством, а навесні 2022 р. почали незаконно встановлювати контроль над мусульманськими релігійними структурами на тимчасово окупованих територіях Луганської і Донецької областей. На з'їзді ДЗМ Росії 29 березня 2022 р. було підписано угоду про співпрацю з «ДУМ ЛНР»; а вже 22 квітня 2022 р. у мечеті міста Шахтарськ відбувся з'їзд представників мусульманських громад так званої «ДНР» – установча конференція «Духовного управління мусульман ДНР» («Мухтасібата Донбасу»), яке стало працювати, як повідомляють російські ЗМІ, у «канонічній єдності» з ДУМ РФ.

У жовтні 2022 р. на тимчасово окупованих територіях півдня України було створено нове релігійне об'єднання – «Духовне управління мусульман Малоросії». Його заснували у Херсонській області на з'їзді делегати місцевих релігійних громад «Баракят» (Генічеськ), «Сари Булат» (Новотроїцьке) та «Салям» (Мелітополь Запорізької області). Головою «Малоросійського муфтіату» обрали Мемета Дурсунова, очільника громади мусульман Генічеська. Наразі нова централізована організація поширює свою юрисдикцію на окуповані частини територій Херсонської та Запорізької областей, об'єднуючи понад 60 громад. При цьому, за інформацією Романа Силантьєва, ініціатива створення нового муфтіату походила від духовних лідерів кримських татар, що входять до «Таврійського муфтіату» (ця маргінальна колабораціоністська структура контролює в Криму близько десяти громад) під керівництвом муфті Руслана Саїтвалієва.

## ПІДТРИМКА І СПРОТИВ РЕЛІГІЙНИХ СТРУКТУР БУДДИСТІВ РОСІЇ ВІЙНИ ТА ГЕНОЦИДУ В УКРАЇНІ

Попри порівняно незначну кількість прихильників буддизму загалом по Росії, він є панівною та традиційною конфесією серед титульних народів трьох суб'єктів РФ – Республіки Бурятія (чисельність населення станом на 01.01.2022 – 982,6 тис. осіб), Республіки Тува (чисельність населення станом на 01.01.2022 – 332,6 тис. осіб) і Республіки Калмикія (чисельність населення станом на 01.01.2021 – 270 тис. осіб). Є громади буддистів і в інших регіонах РФ. У регіонах традиційного сповідання буддизму переважає його тибетська форма (школа гелуг, махаяна). Найбільшими релігійними структурами російських буддистів є національні релігійні організації – Буддистська традиційна сангха Росії

*Представники мусульманських організацій Росії не обмежилися участю в інформаційній війні (підтримка агресії і геноциду, їх виправдання, мобілізації, дегуманізація українців тощо) та капеланством, а навесні 2022 р. почали незаконно встановлювати контроль над мусульманськими релігійними структурами на тимчасово окупованих територіях Луганської і Донецької областей.*

(центр в Улан-Уде, Бурятія) на чолі з пандіто хамбо-ламою Дамбою Аюшеевим, Духовне правління камби-лами в Республіці Тува (з 2020 р. камби-ламою є Гелек Нацик-Доржу) та Об'єднання буддистів Калмикії, яке очолює шаджин-лама. До кінця січня 2023 р. цю посаду обіймав Тело Тулку Рінпоче, який також був представником далай-лами в Росії, СНД та Східній Європі. З лютого 2023 р. шаджин-ламою Республіки Калмикія став настоятель Калмицького центрального буддистського монастиря «Гедден Шеддуп Чой Корлінг» геше Тендзін Чойдак (Мутул Ов'янов).

Варто зазначити, що регіони традиційного сповідання буддизму, як і деякі регіони мусульманських народів, належать до найбідніших і найдепресивніших економічно частин РФ. За цих обставин заклички релігійних лідерів можуть відігравати особливо значну роль.

28 лютого 2022 р. далай-лама XIV закликав Росію припинити агресію, вивести свої війська з України та дати їй спокій. Він упевнений, що єдиний шлях подолання конфлікту – це ненасильство. «Росія мусить піти з України, аби її народ мав право на власний вибір і самобутній розвиток. Таким чином, ми побудуємо більш мирний світ», – заявив духовний лідер буддистів світу. На початку березня 2022 р. він разом із низкою інших лауреатів Нобелівської премії підписав лист на підтримку українського народу перед лицем російської агресії. Автори документа засудили російські воєнні дії і заперечення президентом РФ самої легітимності існування України, закликали російський уряд припинити вторгнення та вивести війська з української території. Вони наголосили, що вторгнення в Україну запламувало репутацію російської держави на десятиліття вперед, що стане перешкодою для її економічного розвитку та джерелом труднощів для її населення. Цікаво, що Конгрес оїрат-калмицького народу, орган, обраний з'їздом національних активістів, у березні 2022 р. виступив проти мобілізації калмиків на війну з Україною.



На жаль, більшість буддистів у РФ не дослухалися до слів далай-лами. Очільник найбільшої російської буддистської організації Буддистська традиційна сангха Росії (далі – БТС Росії) пандіто хамбо-лама Дамба Аюшеев 28 лютого 2022 р. заявив: «Ми – буддисти і маємо підтримувати мир, зберігати злагоду та спокій. Проте ми живемо в єдиній російській державі і захищаємо інтереси нашої країни, проти якої ведеться брудна інформаційна війна. Ми переживаємо за наших братів і синів, які перебувають тепер у непростих військових умовах. ... У нас має бути міцний і надійний тил. З нами наші сахюсани (божества-захисники віри – А.І.), з нами наші великі хамбо-лами, з нами Будда».

Ідеологічну лінію на підтримку війни Дамба Аюшеев послідовно проводив і надалі. Так, він, зокрема, зустрічався із бурятами, нагородженими за участь у війні в Україні та благословляв їх, ставив у приклад загиблих солдатів-загарбників. У вересні 2022 р. він заявив, що буддисти із Бурятії, Калмикії і Туви гідно воюють на полях Донбасу і ними пишуться в рідних регіонах. Пандіто хамбо-лама зазначив, що 30 вересня – історичний для Росії день, коли вона прийме до свого складу чотири регіони, і запевнив, що для буддистів узяти участь у цьому історичному моменті – велика подія. «Це – священний обов'язок. Ми, буддисти, мусимо захищати свою Батьківщину... Настав час – треба повернути борг своїй Батьківщині. Ми вирости й жили в Російській Федерації, вчилися у школі, над нами було мирне небо. Борг – це карма, тут немає жодних інших понять. Борг треба повертати», – такими словами агітував Аюшеев вірян брати участь у агресії та виправдовував незаконну спробу анексувати кілька областей України. Цікаво, що він є віце-президентом Азіатської буддистської конференції за мир і міг брати участь в її діяльності у розпал війни проти України.

Позиція БТСР стимулює її прибічників на низку порушень законодавства України. Так, наприклад, відомо, що восени 2022 р. як мінімум два буддистських священнослужителя – ширеєта лама Дажомба Чойдонов і Алдар лама – проводили на півночі окупованого Криму обряди та надавали психологічну підтримку військовослужбовцям із Бурятії, які беруть участь в агресії проти України. Очевидно, що обидва лами, окрім всього іншого, незаконно перетнули кордон України, коли опинилися в Криму.

Схоже, що камби-лама Туви Гелек Нацик-Доржу (світське ім'я



ФОТО З ВИКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

– Сергек Сариглар) бере набагато меншу участь у пропагандистському забезпеченні війни у республіці, яка, за оцінками деяких експертів, зазнає найвищих втрат у перерахунку загиблих на тисячу осіб. У березні 2022 р. він провів молебень і буддистський ритуал очищення Дугжууба для тувинців, які воюють в Україні. У вересні 2022 р. журналісти писали, що з того часу буддистське духовенство Туви про війну публічно майже не висловлюється. Втім, підтримання бойового духу військовослужбовців-тувинців, які діють у складі окупаційної армії, камби-лама все ж займається. Так, у лютому 2023 р. Гелек Нацик-Доржу під час телемосту Тува – «зона СВО» (окупована територія України), організованого Міноборони РФ, заявив мобілізованим: «Ми завжди молимося, щодня проводимо обряди для наших захисників. Нашим хлопцям бажаємо всього найкращого. Найголовніше – це здоров'я і віра, ну і, звісно ж, щастя. Хай у цей новий рік здійсняться всі ваші мрії».

Шаджин-лама Калмикії і представник далай-лами в Росії, Монголії та країнах СНД Тело Тулку Рінпоче (світське ім'я – Ерді Омбадіков) на момент початку широкомасштабної фази агресії вже три десятиріччя очолював буддистську громаду в республіці. Кілька місяців він уникав декларування позиції щодо війни РФ проти України, лише у червні 2022 р. під час відзначення дня народження Будди дещо зауважовано казав, що пацифізм є частиною його філософії. Пізніше шаджин-лама пояснив, що не коментував війну, бо не хотів псувати відносини російських буддистів із владою. Виходець із калмицької діаспори США Тело Тулку Рінпоче планував у 2022 р. отримати російське громадянство. Після арешту за сфабрикованою справою аме-

риканської баскетболістки Бріттні Грайнер в аеропорту Москви лідер буддистів Калмикії виїхав до Монголії. У жовтні 2022 р. він виступив з публічною антивоєнною заявою. «Думаю, що українська сторона, звісно, дійсно має рацію – вони захищають свою країну, свою землю, свою правду, свою конституцію, свій народ. Дуже складно сказати й прийняти, що Росія має рацію, і ця війна потрібна. Це дуже важко сказати, я цього не можу», – заявив шаджин-лама Калмикії.

Заява Тело Тулку Рінпоче стала прецедентом – вперше очільник відносно великої релігійної структури Росії відверто засудив агресивну війну і підтримав Україну. Втім, на жаль, цей приклад відмови брати участь у війні, яка порушує вимоги врівноваження, все ще залишається одиничним. БТС Росії одразу офіційно відмежувалася від заяви шаджин-лами Калмикії. Не знайшла вона публічної підтримки у тувинських буддистів, хоча Бурятія і Тува зазнали чи не найбільших відносних людських втрат серед регіонів РФ під час війни у 2022 р. Значна частина провини за це лягає і на тих духовних лідерів, які агітували вірян брати участь у збройних діях.

Ба більше, 27 січня 2023 р. Міністерство юстиції РФ занесло Тело Тулку Рінпоче до реєстру т.зв. «іноземних агентів» за його висловлювання «проти спеціальної військової операції на Україні», виступи на підтримку України, громадянство США і проживання за межами РФ. Після того він заявив про передачу повноважень шаджин-лами настоятелю Калмицького центрального буддистського монастиря Тендзін Чойдаку та адміністратору гелонгу Йонгтену Лодою (Сергію Кіршову). У зверненні з цього приводу Тело Тулку Рінпоче заявив: «Народу Калмикії і всім послідовникам буддизму у ці важкі часи я бажаю збе-

рігати мужність, стійкість та відданість ідеалам милосердя, любові та ненасильства, на яких зіждеться Вчення Будди, яке ми сповідуємо». Він запевнив, що залишається з народом Калмикії та буддистами Росії, служінню яким присвятив життя.

31 січня 2022 р. чернеча Сангха Калмикії обрали трьох претендентів на пост шаджин-лами, а 15 лютого далай-лама XIV затвердив верховним ламою Калмикії Тендзін Чойдаку, якому попередник раніше й передав повноваження. Цей факт дає певну надію, що лідери Об'єднання буддистів Калмикії й надалі утримуватимуться принаймні від прямих закликів до підтримки війни проти України.

### ОРГАНІЗАЦІЯ ІУДЕЇВ РОСІЇ І ШИРОКОМАСШТАБНА ФАЗА ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

У РФ діє два головних рабина – Берл Лазар (представник Федерації єврейських громад Росії – ФЕГР), який є прихильником любовичеського хасидизму, і Адольф Шаєвич (представник Конгресу єврейських релігійних організацій та об'єднань у Росії – КЄРООР), який сповідує ортодоксальний іудаїзм. Останній з 1989 р. очолював іудеїв СРСР, а після його розпаду – Росії. З приходом до влади В. Путіна через близькість до опального олігарха В. Гусинського А. Шаєвич був виведений зі структур при президентові РФ.

За підтримки другого президента Росії швидко набрала ваги серед російських іудеїв ФЕГР, яка стала найбільшим об'єднанням російських євреїв, та обраний у 2000 р. альтернативний головний рабин Росії Берл Лазар. Співробітництво з ФЕГР дозволило В. Путіну уникнути звинувачень у антисемітизмі, коли він боровся з нелояльними до нього олігархами єврейського походження. До того ж ФЕГР і Берл Лазар виконували корисні Кремлю ідеологічні, а можливо, й інші функції.

Під час російсько-української війни ця структура, зокрема, закликала євреїв не виступати проти захоплення Криму (в 2017 р. двадцятип'ятирічний син Берл Лазара став головним рабином Сімферополя, а невдовзі й Криму), а створений ФЕГР Єврейський музей і центр толерантності підтримував кремлівський нарратив Другої світової війни і розповідав про «піднесення нацизму» в сучасній Україні.

*Заява Тело Тулку Рінпоче стала прецедентом – вперше очільник відносно великої релігійної структури Росії відверто засудив агресивну війну і підтримав Україну. Втім, на жаль, цей приклад відмови брати участь у війні, яка порушує вимоги врівноваження, все ще залишається одиничним. БТС Росії одразу офіційно відмежувалася від заяви шаджин-лами Калмикії. Не знайшла вона публічної підтримки у тувинських буддистів, хоча Бурятія і Тува зазнали чи не найбільших відносних людських втрат серед регіонів РФ під час війни у 2022 р. Значна частина провини за це лягає і на тих духовних лідерів, які агітували вірян брати участь у збройних діях.*

Головний рабин Росії Берл Лазар зберіг лояльність Путіну і під час широкомасштабної фази війни, хоча уникнув участі у відвертих закликах до геноциду й агресії. Він з березня 2022 р. і до сьогодні декларує бажання стати посередником у переговорах між РФ і Україною. 1 березня 2022 р. головний рабин України та керівник Всеукраїнського конгресу іудейських хасидських релігійних громад Моше Реуєвен Асман закликав росіян припинити війну проти України й оголосив: «Якщо мені доведеться загинути – нехай прокляття буде на тих, хто мовчить та є співучасниками цього страшного злочину». У зверненні 2 березня 2022 р. Берл Лазар заявив: «Я закликаю всіх молитися за мир, але одного цього недостатньо. Зараз Б-г очікує від нас, що кожна віруюча людина зробить усе залежне від неї для порятунку людських життів. Сам я готовий на будь-яке посередництво, готовий зробити все, що в моїх силах, і навіть більше, тільки, щоб замовкли гармати, перестали вибухати бомби! Але зараз час спільних дій. Тому я звертаюся до всіх релігійних лідерів – на Україні, в Росії, в Європі і на інших континентах – із закликом разом виступити за мир». Головний рабин Росії Берл Лазар повторив заяву про готовність «зробити все, щоб знайшлися мирні рішення», у січні 2023 р. на зустрічі з В. Путіним.

Далі буде...

Матеріал підготовлено редакцією газети «Кримська світлиця» громадської організації «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім» у межах реалізації проекту «Реорганізація діяльності незалежного ЗМІ «Кримська світлиця»: посилення спроможностей в протидії дезінформації та пропаганди щодо Криму» за підтримки програми «Стойкість», яка упродовжується Фондом Східна Європа у консорціумі неурядових організацій на чолі з ERIM (Франція) у партнерстві з Фондацією домів з прав людини, Домом прав людини – Тбілісі, Чорноморським фондом регіонального співробітництва та коштом Європейського Союзу.

Думки, викладені у цьому матеріалі, не обов'язково відображають позицію організацій-партнерів консорціуму та Європейського Союзу.



Фонд  
Східна  
Європа



# ДО РОДОВОДУ КОНСУЛА УНР У КРИМУ ПАВЛА ГОРЯНСЬКОГО

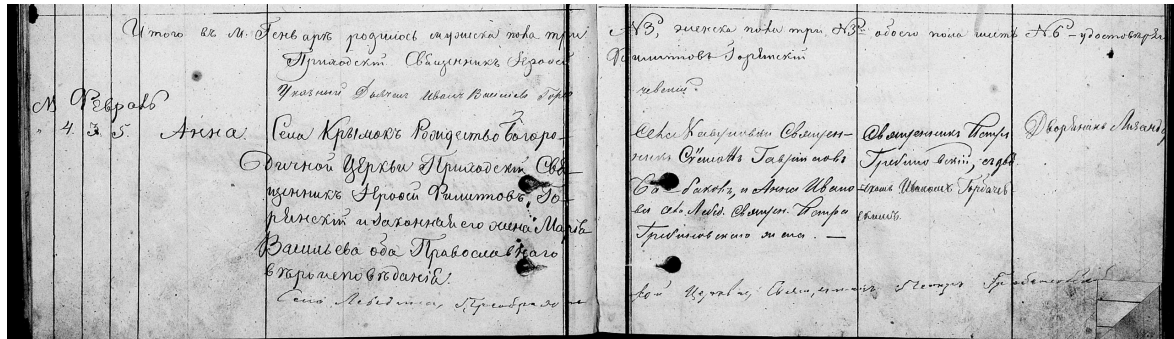
## ПАМ'ЯТЬ

**Павло Єрофійович Горянський – історик книги, бібліограф, філолог, журналіст. Чоловік Марії Дмитрівни Сікорської – родички авіаконструктора Ігоря Сікорського.**

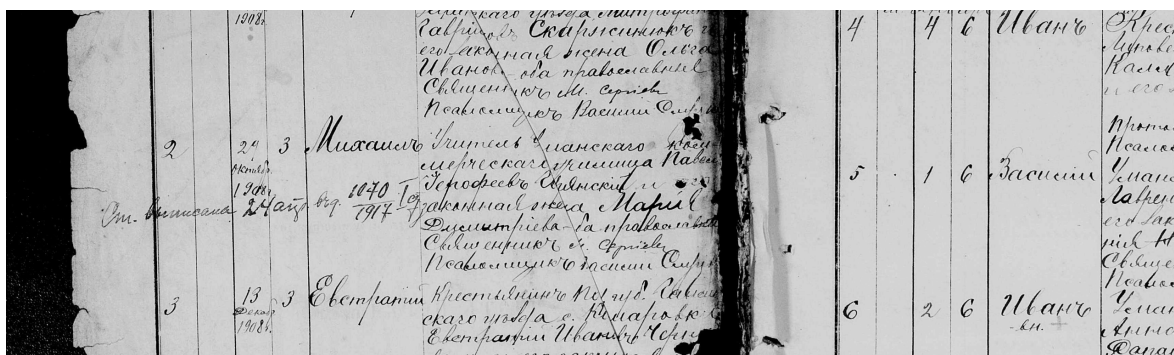
**Євген БУКЕТ**

Згідно з власноруч написаною автобіографією, народився 15 січня 1878 року в родині священника, навчався у духовній школі (Богуслав); духовній семінарії (Київ); на історико-філологічному факультеті Дерптського університету (Юр'їв, тепер – Тарту, Естонія, 1898-1903). Працював співробітником та секретарем редакції журналу «Киевская старина» (1903); викладачем російської мови і письменства, історії, географії комерційної школи (Бендзин, Польща, 1903-1904); викладачем історії, географії, російської мови та літератури комерційних і торговельних шкіл, Маріїнської жіночої гімназії, 1-ої реальної школи (Катеринослав, 1904-1907); викладачем історії, інспектором, головою товариства викладачів комерційної школи (Умань, 1907-1914); завідувачем відділу «Україніка» газети «Голос провинции» (Умань, 1910); викладачем комерційної школи (Ялта, 1914-1925); бібліотекарем Центральної бібліотеки (Ялта, з 01.06.1924); бібліотекарем-фахівцем (з 15.08.1925); науковим співробітником (з жовтня 1925), старшим бібліотекарем-бібліографом (01.10.1926-1930); науковим співробітником підвідділу бібліографічної секції українки (1931); старшим бібліотекарем (1932-23.08.1933) Всенародної бібліотеки України (нині – НБУВ).

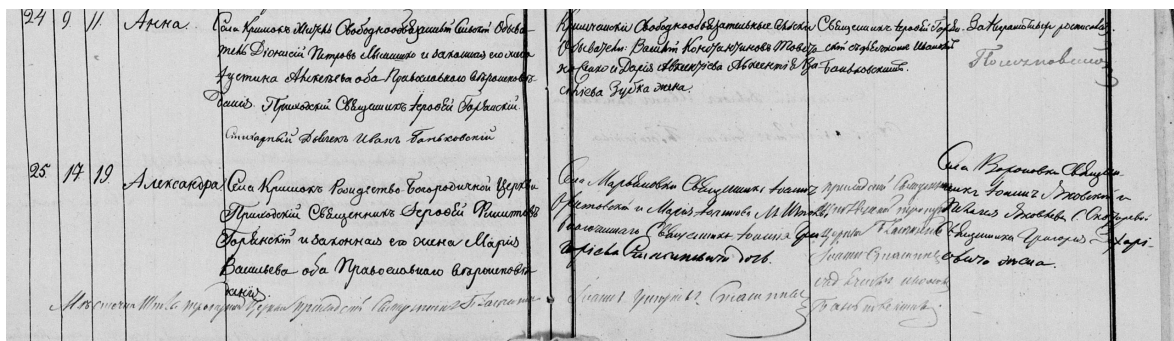
Член Секції наукових працівників (СНР); бібліографічної секції Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії (НДКБ) (з 1926). У ВБУ провадив наукову роботу в галузі книгознавства та бібліографії. За дорученням УАН



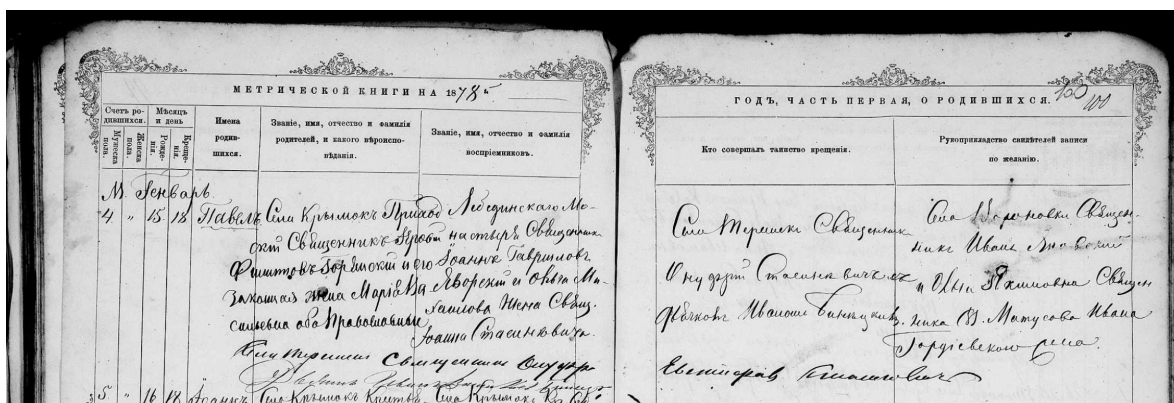
Запис про народження Анни Горянської



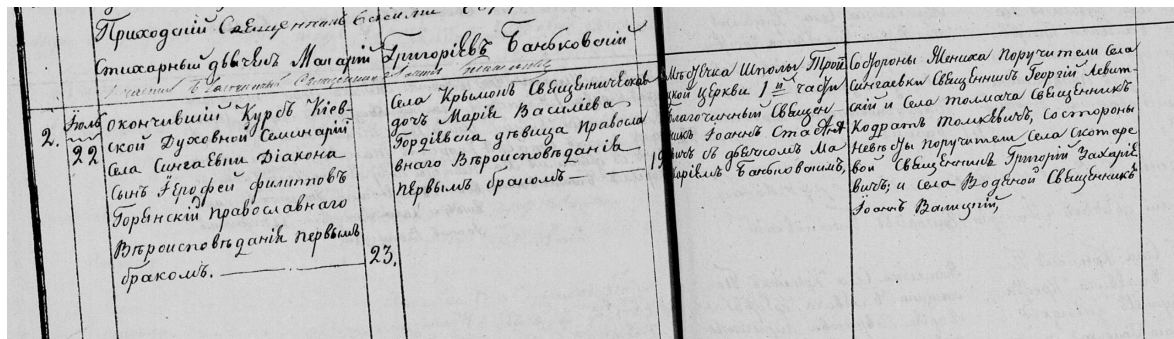
Запис про народження Михайла Павловича Горянського



Запис про народження Олександри Горянської



Запис про народження Павла Горянського



Запис про шлюб Ієрофія Горянського та Марії Гордієвської

працював над з'ясуванням принципів польської бібліографії, бібліографією творів М. Коцюбинського та творів про нього. Склав бібліографію творів М. М. Коцюбинського на замовлення «Книгоспілки» до видання творів письменника (1926).

Водночас Павло Горянський – знаний громадсько-політичний діяч. Брав участь у діяльності товариства «Просвіта», фундатор і член Уманської філії Товариства з охорони пам'яток старовини. У 1914 р. у зв'язку із захворюванням

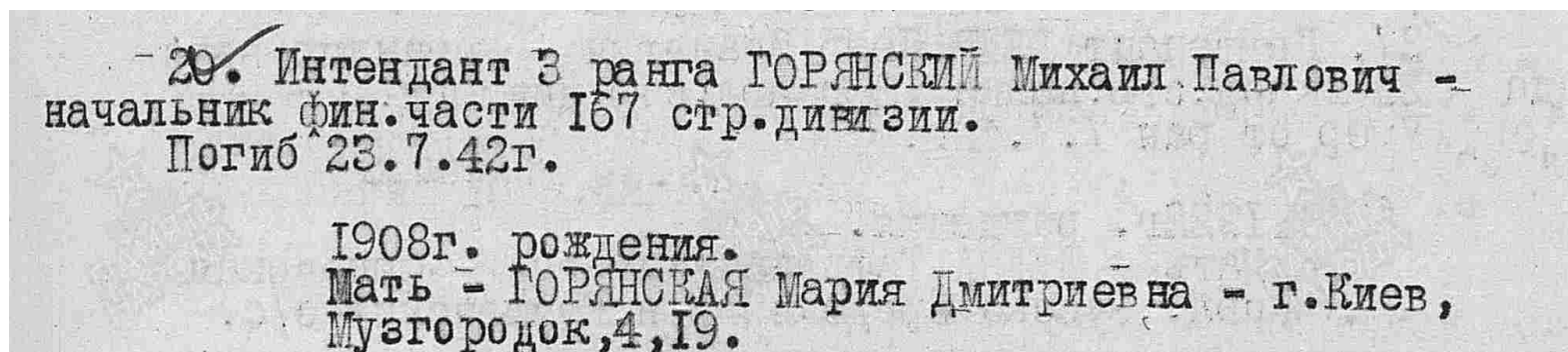
на туберкульоз виїхав до Ялти, де на початку 1917 року заснував та очолив Ялтинську громаду українців, представники якої взяли активну участь 18 квітня 1917 р. у робітничому святі в Ялті. 21 квітня того ж року Горянський органі-

28-29 серпня 1918 року в помешканні Сімферопольської української громади відбувся з'їзд українців Криму, на який прибули представники з Сімферополя, Ялти (на чолі з П. Горянським), Севастополя, Євпаторії та Алупки. З'їзд ухвалив рішення про намір видавати українські газети, створення українських освітніх і культурно-просвітницьких організацій, а також створення Крайової української ради в Криму з осідком у Сімферополі як крайового органу українських кримських організацій.

зував вшанування відомого українського письменника та ялтинського лікаря Степана Руданського, які відбулися на могилі цього діяча на Масандрівському цвинтарі. Після паняхиди, як повідомила газета «Нова Рада», голова Ялтинської громади П. Горянський виголосив промову, в якій «ясно змалював тяжке життя українського народу і розповів про життя Степана Руданського та його творчість». Незабаром при Ялтинській громаді було засновано Комісію охорони могили С. Руданського, яка зуміла зібрати кошти і викупити для громади у церкви Івана Золотоустого ділянку, де поховано поета. П. Горянський своїми зусиллями і коштом з 1917 року підтримував могилу Руданського.

28-29 серпня 1918 року в помешканні Сімферопольської української громади відбувся з'їзд українців Криму, на який прибули представники з Сімферополя, Ялти (на чолі з П. Горянським), Севастополя, Євпаторії та Алупки. З'їзд ухвалив рішення про намір видавати українські газети, створення українських освітніх і культурно-просвітницьких організацій, а також створення Крайової української ради в Криму з осідком у Сімферополі як крайового органу українських кримських організацій.

11 серпня 1919 р. у Севастополі відбувся з'їзд українських громадських організацій Криму, в роботі якого взяли участь представни-



Запис про загибель Михайла Павловича Горянського

ки міст Севастополя, Сімферополя, Євпаторії, Ялти, Алупки. На цьому форумі було ухвалено постанову: «Аби Краєва Українська Рада в Криму могла обстоювати права української людності перед Кримською Владою і провадити широку організаційну, просвітну і економічну діяльність серед українців Криму, з'їзд постановив надати Виконавчому Комітету Краєвої Ради, котрий зветься Малою Радою, права Українського Консульства, і Голову Малої Ради Павла Ерофеїча Горянського визнати Консулом Української Народної Республіки в Криму. Місцем перебування Консула є м. Ялта».

\* \* \*

Про ці сторінки своєї біографії за часів радянської влади Павло Горянський згадував неохоче, лаконічно зазначаючи, що в «1917-1920 рр. провадив широку культурну роботу серед українських громад Криму». Так само коротко він згадував і про своє походження з роду священнослужителів Різдво-Богородицької церкви села Кримки Звенигородського повіту Київської губернії (тепер – Звенигородський район Черкаської області).

Згідно із записом про народження в метричній книзі Різдво-Богородицької церкви села Кримки, Павло Горянський народився 15 (27-го за григоріанським календарем) і був охрещений 18 січня 1878 року священником села Терешки Онуфрієм Стасиневичем та дяконом Іваном Бенецьким. Його батьками були парафіяльний священник села Кримок Ієрофій Пилипів Горянський та його дружина Марія Васильєва. Хрещеними – священник Лебединського монастиря Іоанн Гаврилів Яворський та Ольга Михайлова, дружина священника Іоанна Стасиневича.

З клірових відомостей церкви села Кримки про

Ієрофія Пилипового Горянського дізнаємося таку інформацію: 1833 р.н., син дякона. Після закінчення курсу Київської духовної семінарії в 1856 році прирахований до Другого розряду семінарійських вихованців. 16 серпня 1856 року преосвященним Аполлінарієм, єпископом Чигиринським, рукопокладений на священника в с. Очитків Липовецького повіту до церкви Св. Архистратига Михаїла. 16 жовтня 1860 року, за власним проханням, резолюцією Його Високопреосвященства Арсенія, Митрополита Київського, переміщений у с. Кримки Звенигородського повіту до Різдво-Богородицької церкви. 18 листопада 1868 року затверджений Його Високопреосвященством Арсенієм, Митрополитом Київським, помічником благочинного 1-го округу Звенигородського повіту з нагородженням набедриком. Цю посаду обіймав до 20 травня 1871 року. Указом Київської духовної консисторії за № 7032 нагороджений бархатною фіолетовою скуфією. Грамоту має за № 308.

Його дружина – Марія Васильєва, 1837 р.н. У родині станом на 1890 рік, окрім сина Павла, на той час – учня богуславського училища, дві доньки – Олександра (нар. 17.12.1861), заміжня за священником Херсонської губернії Єлисаветградського повіту посаду Новоархангельська Володимиром Пономаревським, та Анна (нар. 03.02.1871), заміжня за священником Володимиром Маєвським у с. Межигірці Чигиринського повіту. У метриках ми також відшукали записи про народження інших дітей подружжя Ієрофея та Марії Горянських – Катерини (03.01.1858), Іларіона (27.03.1865), Нектарія (09.05.1873) та записи про смерть двох їхніх синів: від гарячки – Іоанна (1860 – 08.04.1862), від внутрішньої хвороби – Василя (09.1863 – 05.01.1864).

У власному господарстві отця Ієрофія в 1890 році

була одна хата, клуня, комора спільно з конюшнею, повіт для заgonу худоби та погрібник на церковно-садибній землі, площею 4 1/4 десятини.

Батько Павла Ієрофій був сином дякона Пилипа Горянського із сусіднього села Сигнаївки (тепер – Звенигородського району Черкаської області). Мати Марія – донькою священника села Кримки Василя Гордієвського. Одружилися вони в с. Кримки 22 липня (за ст. ст.) 1856 року. Обвінчав їх містечка Шполи Троїцької церкви 1-ї частини благочинний священник Іоанн Стасиневич та дякон Макарій Баньковський. Поручителями з боку нареченого були священник села Сигнаївки Георгій Левицький та священник села Товмача Кіндрат Томкевич; з боку нареченої – священник села Скотаревого Григорій Захарієвич та священник села Водяного Іоанн Валицький.

\* \* \*

Дід Павла по батьковій лінії дякон Пилип Трохимів Горянський, 1798 р.н., син священника з с. Сердюківки Черкаського повіту. Після навчання російській грамоті в 1816 році Черкаським духовним правлінням грамотою за № 110 призначений паламарем у с. Санжариха того ж повіту до Миколаївської церкви. У 1818 році за резолюцією колишнього Митрополита Київського Серапіона посвячений Іренеєм, єпископом Чигиринським у село Баландаху (можл. тепер – Баландине Черкаського району) Черкаського повіту стихарним дячком, а 22 липня 1820 року за резолюцією Його Високопреосвященства Серапіона рукоположений на дякона в село Сигнаївку Звенигородського повіту до Миколаївської церкви. Помер до 1847 року.

Його дружиною (бабусею Павла Горянського) була

Анна Пилипова Горянська, 1799 р.н., дяківська донька. З 15 листопада 1843 року вона була в Сигнаївці просвірнею, мешкала у власному будинку, що залишився після смерті чоловіка, і самостійно виховувала шестеро дітей – Варвару, Марію, Іоанна, Ієрофея, Пелагію і Стефана.

Дідом Павла Горянського по лінії матері був священник Василій Петрів Гордієвський, 1785 р.н., син священника. 12 березня 1800 року призначений дячком з посвяченням у стихар Препосвященним Серапіоном Митрополитом Київським у село Богачівку Звенигородського повіту до Богословської церкви. 16 березня 1817 року Митрополит Серапіон посвятив його на дякона до Звенигородського Преображенського собору. 20 березня 1829 року В. Гордієвський рукопокладений на священника препосвященним Євгенієм, Митрополитом Київським, у село Кримки до церкви Різдво-Богородицької. Грамоту мав за № 36.

Його дружиною (бабусею Павла Горянського по матері) була Євдокія Петрова Гордієвська, 1792 р.н. Подружжя виховало трьох дітей – Йосипа, Марію та Степана.

І на завершення подаємо інформацію про сім'ю Павла Єрофійовича і Марії Дмитрівни Горянських.

У подружжя була донька Наталія, яка померла у два роки (03.07.1905 – 04.10.1907), та син Михайло (нар. 24.10.1908, охрещений 03.01.1909). Його свідоцтво про народження було надіслано до м. Луганська 06.10.1938 року, але до Червоної армії на початку Другої світової війни він був призваний Київським (Святошинським) військкоматом. Марія Дмитрівна Горянська під час Другої світової війни мешкала в Києві за адресою: Музгородок, 4/19. Саме на цю адресу надіслали похоронку Михайла Павловича

На нашу думку, українським історикам важливо вивчати не лише віхи життя й діяльності окремих діячів, а й їхні родоводи. З огляду на вищенаведену інформацію, подальше дослідження родоводу лідера Крайової української ради у Криму в 1919-1920 роках, консула УНР у Криму, літератора, педагога, фахівця бібліотечної справи, науковця Павла Горянського щодо виявлення як його пращурів, так і нащадків вбачається доволі перспективним.

Горянського – інтенданта третього рангу, начальника фінансової частини 167 стрілецької дивізії, який загинув 23 липня 1942 року і був похований у с. Мала Берейка Хлевенського району Воронежської області (тепер – Семилуцький район Воронежської обл. РФ). Також із високою ймовірністю сином Павла і Марії Горянських був молодший лейтенант Тарас Павлович Горянський, який народився в 1912 році в Умані. Українець, службовець, безпартійний. Освіта: загальна – Ком. будів. технікум, військова – двомісячні збори підготовки молодших лейтенантів запасу при Київському ПУ в 1938 році. У Червоній армії – з 1935 року, був одружений. У донесенні зазначена адреса: м. Радомишль, вул. Федоровського, 67. У вересні 1941 року Т. П. Горянський у складі 99 СД колишнього Південно-Західного фронту потрапив в оточення разом із частиною. З оточення на територію фронту не виходив, частину було розформовано, інформації про нього станом на вересень 1943 року не було.

На нашу думку, українським історикам важливо вивчати не лише віхи життя й діяльності окремих діячів, а й їхні родоводи. З огляду на вищенаведену інформацію, подальше дослідження родоводу лідера Крайової української ради у Криму в 1919-1920 роках, консула УНР у Криму, літератора, педагога, фахівця бібліотечної справи, науковця Павла Горянського щодо виявлення як його пращурів, так і нащадків вбачається доволі перспективним.

«Інгульський степ»,  
Випуск VII, 2022 рік



# ДІЯЛЬНІСТЬ ПОВНОВАЖНОЇ КОМІСІЇ ВЦВК І РНК РСФРР У СПРАВАХ КРИМУ

## ЯК ЦЕ БУЛО...

Продовження

**Подальша доповідь Ш. Ібрагімова складається зі значної кількості «підпунктів», в яких розповідалося про різні сторони тогочасного кримського життя.**

**Тетяна Бикова, к.і.н., науковий співробітник Інституту історії України НАН України**



ФОТО: ВІДПОВІДНИК ДЖЕРЕЛ

Говорячи про роботу серед татарського населення, Ібрагімов зазначав: «Для того, щоб залучити на бік радянської влади місцеве татарське населення, яке відштовхнуло від нас політика терору, вилучень, репресій, виселень, арештів, обшуків, конфіскацій та ін., комісія широко використовувала факт оголошення Криму автономною республікою як доказ щирості намагання радянської влади прийти на допомогу мирному будівництву життя руками корінного трудящого населення. Вже один цей факт викликав відомий перелам у настроях татарської трудової інтелігенції і дозволив нам персонально ближче зв'язатися з їхніми представниками, більшою частиною міліфірківцями. Комісія всіляко сприяла залученню татар у радянські апарати, домоглася фактичного визнання татарської мови державною, повела різку боротьбу зі зверхнім ставленням органів влади до потреб місцевого населення та його побуту, намагаючись підняти авторитет татар-комуністів з допомогою залучення їх до активної роботи. Всі ці засоби сприяли тому, що у татар знову народилася надія на можливість мирної роботи під керівництвом радянських органів автономної Кримської республіки, що можна побачити із виступів на бахчисарайському мітингу, де навіть мулли вітали

приїзд комісії. Все це створило можливість скликати обласну татарську безпартійну конференцію, закріпити зв'язок трудящих татар із радянською владою. На конференції, яка відбулася у липні, було 500 делегатів, майже повністю від безпартійного трудового населення татарських сіл з наглухіших кутків Криму. Комісія не чинила жодного тиску на хід конференції: резолюції вироблялися президією, й ці резолюції говорять про те, що, зберігаючи власні національно-побутові особливості, татарське селянство все-таки щиро стоїть на платформі радянської влади й бажає спільної роботи, бажає долучитися до справи народної освіти, втягнутися у просування до лав Червоної армії, міліції та ін. Конференція обрала комісію з семи осіб (зокрема й комуністів) для залучення татар до радянського будівництва. Конференція ця була цілковитою подією у житті трудового татарського населення Криму й сприяла зникненню взаємного непорозуміння.

Ш. Ібрагімов зазначив, що намір проголосити Крим автономною республікою, залучення до роботи діяльних кіл татарського населення та роз'яснення їм лінії центральних органів радянської влади «викликало глибоке розшарування в зелених лавах, вилучило моменти, які пов'язують татар, з одного боку, та білоофіцерських бандитів – з іншого боку... Комісія одразу зрозуміла, що найвірніший спосіб ліквідування повстанського руху – це залу-

чення на наш бік татарського села, яке годувало, переховувало повсталих та активно поповнювало їхні лави. Рішуча політика Повноважної комісії – галузі економічного, культурного і правового становища татар, залучення безпартійних татар до радянської роботи, боротьба із занадто розвинутою діяльністю каральних органів – все це одразу підняло престиж комісії, дало надію татарському населенню, створило перелам у настроях села. Таким чином, шляхи білих офіцерів і татар розійшлися. Відбулося відокремлення татарського ядра від ідейного впливу нечисленного офіцерства.

Говорячи про вибори до рад, які розпочалися після прибуття до Криму Повноважної комісії, Ібрагімов констатував: «Підбиваючи підсумки, треба брати до уваги, що період переходу від ревкомів до виробничих рад збігся з часом прибуття до Криму Повноважної комісії, і вибори пройшли під знаком щораз більшого інтересу та симпатії до заходів, які проводилися. Але все-таки всю передвиборчу роботу областкому треба віднести до слабкої: замість того, щоб розвинути активну агіткампанію в містах та селах, областкому довелося використати надзвичайні органи з метою арешту некомуністичних елементів. По всьому Криму у зв'язку з виборами було заарештовано не менше 300 осіб. Усе це вказує на цілковиту відірваність партії від профспілок та пролетаріату взагалі. Результати виборів для партії були

благополучними, але це пояснюється, з одного боку, зазначеними репресіями, а з іншого – завдяки щораз більшій продовольчій економічній кризі, що виразилася у формулі: «Самі заварили кашу, самі й їжте». В підсумку ці ради також виявилися відірваними від мас, що проявилось в індиферентизмі та невідвідуванні засідань рад».

Підбиваючи підсумки діяльності Повноважної комісії, Ібрагімов зазначав: «Треба мати на увазі, що комісія неодноразово у своїй роботі стикалася з обласним комітетом РКП і Кримревкомом, які здебільшого не виявляли жодної ініціативи у справі залучення татарських трудящих мас до радянського будівництва і поверненні симпатій села, що гальмувало деякі заходи комісії. Треба констатувати, що присутність на чолі цих органів противників Кримської автономії значно заважає успішному вирішенню основних кримських питань. Партійну організацію в Криму можна охарактеризувати величезним переважанням військових і флотських осередків над цивільними, й особливо виробничими. Через це спостерігається цілковита відірваність партії від місцевого, особливо селянського і татарського населення. Кількість дійсних членів організації з татар налічується десятками. Ні обком, ні Кримревком не вважали за потрібне вживати активних заходів для залучення широких трудящих мас, особливо татарських, до радянської влади, не говорячи вже про вербування до Комуністичної партії. Підбиваючи підсумки партійної і радянської роботи в Криму, треба констатувати надзвичайно слабке керівництво з боку областкому над радянським апаратом, з одного боку, і партійними організаціями – з іншого, що приводило партійні організації до повного розпаду. Кримревком у цьому йшов слідом за областкомом, не маючи керівництва як своїми відділами, так особливо повітовими ревкомами. Повноважна комісія вважає за потрібне додати, що вказана відірваність партійних організацій

*Таким чином, лише плідна робота Повноважної комісії змусила кримське керівництво партійними і радянськими органами зайнятися виконанням директив центру стосовно залучення кримських татар до роботи в радянському апараті та проголошення автономної республіки.*

та відсутність керівництва особливо згубно відбилися на татарських комуністичних організаціях, які не користувалися жодним впливом на маси і змушені були впроваджувати невірну політику областкому. У підсумку маса залишилася під впливом старих вождів і таких, по суті, дрібнобуржуазних партій, як Міллі Фірка, що й змусило залучити безпартійні елементи до радянського будівництва, частково скориставшись найбільш близькими до нас деякими працівниками з Міллі Фірка; позначене викликалося крайньою необхідністю з метою закріплення авторитету радянської влади в очах широких трудящих татарських мас».

Таким чином, лише плідна робота Повноважної комісії змусила кримське керівництво партійними і радянськими органами зайнятися виконанням директив центру стосовно залучення кримських татар до роботи в радянському апараті та проголошення автономної республіки.

*Далі буде...*

1 Див.: Крапивенцев М.Ю. Секретный доклад Председателя Полномочной комиссии ЦИК и СНК РСФСР по делам Крыма Ш.Н. Ибрагимова: Текст и комментарий // Причерноморье. История, политика, культура. Выпуск VI (III). Серия Б. Новая и новейшая история. Избранные материалы VIII Международной научной конференции «Лазаревские чтения» / Под общей редакцией В.И. Кузицина. – Филиал МГУ в г. Севастополе. – Севастополь, 2011. – С. 67-72.

Випуск газети «Кримська світлиця» здійснюється в межах реалізації проекту «Реорганізація діяльності незалежного ЗМІ «Кримська світлиця»: посилення спроможностей в протидії дезінформації та пропаганди щодо Криму» за підтримки програми «Стийкість», яка упроваджується Фондом Східна Європа у консорціумі неурядових організацій на чолі з ERIM (Франція) у партнерстві з Фондацією домів з прав людини, Домом прав людини – Тбілісі, Чорноморським фондом регіонального співробітництва та коштом Європейського Союзу.

Зміст видання газети «Кримська світлиця» є виключною відповідальністю авторського колективу редакції газети «Кримська світлиця» громадської організації «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім», і не обов'язково відображає позицію організацій-партнерів консорціуму та Європейського Союзу.



ПРЯМУЄМО  
РАЗОМ

erim  
Equal Rights  
& Independent  
Media



Фонд  
Східна  
Європа

[ПРОГРАМА]  
СТІЙКІСТЬ



Український дім



## У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

**ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА В ОЧІКУВАННІ ДЕОКУПАЦІЇ КРИМУ. ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ПРОПАГАНДИ ОФЛАЙН І В МЕРЕЖІ: ПОРАДИ ДЛЯ КРИМЧАН НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ**



З досвіду останніх дев'яти років ми вже знаємо про типові інструменти інформаційного впливу окупантів. А останнім часом, відчуваючи близькість деокупації, інформаційні атаки стали більш інтенсивними та розширили свій арсенал інструментів.

Ми дослідили ризики та підготували поради для українців, що наразі перебувають в окупації та ворожому інфопросторі. Відповіді на наші запитання дали фахівці Регіонального центру прав людини. Детальніше про це – в наступному номері.

## ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555P від 06.02.2019 р.

Засновники  
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка  
Громадська організація "Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»

Видавець  
ТОВ "Видавничий дім "Українська культура"  
Юридична адреса  
Видавця:  
03040, м. Київ,  
вул. Васильківська, 1  
Головний редактор  
Андрій ШЕКУН  
Дизайн та верстка  
В'ячеслав ЮРЧЕНКО

Надруковано:  
ФОП Хісамдінов А. Ю.  
Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову. Зміст газети поширюється на умовах ліцензії CC BY 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету  
Передплатна ціна на 2023 р.:  
на 6 місяців - 224,64 грн;  
на рік - 449,28 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269

Наклад 1000 прим.  
Ціна договірна

